

AZ ÖNKÉNTESÉG JELLEMZŐI AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAMOKBAN 2008 – 2022 SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS ÉS ELEMZÉS

FÉNYES HAJNALKA¹ – PERPÉK ÉVA² – DORNER LÁSZLÓ³

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.4.4-32>

Absztrakt

Szakirodalmi elemzésünkben az önkéntesség szerepét vizsgáljuk az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) programokban. Az EKF történetének rövid áttekintése után célunk a közép-kelet-európai városok részvételének és a program joggyakorlatainak bemutatása, valamint az önkéntesek motiválásával összefüggő tapasztalatok összegzése. Vázoljuk továbbá az EKF-önkéntesek jellemzőit, a programok rájuk gyakorolt hatásait és végül azt is, hogy az önkéntesség milyen hatást gyakorolt az kulturális fővárosok életére. A közép-kelet-európai térség városai, néhány kivételtől eltekintve, a 2004-es európai uniós csatlakozás után vettek részt a programban. Magyarország, Románia, Lengyelország, Csehország és Litvánia kétszer is szerepelt. Hazánkban 2010-ben Pécs, 2023-ban pedig Veszprém és a Bakony-Balaton régió nyerte el az EKF-címet. A joggyakorlatok feltérképezése alapján az önkéntes programok legfontosabb jellemzői a rugalmasság, a reszponzivitás, a sokszínűség, az önkéntesek képzése, elismerése és megbecsülése, a hatékony kommunikáció, a technológiai eszközök megfelelő használata és a hagyatéktervezés. Az önkéntes motivációk vizsgálata után megállapítható, hogy a programban részt vevő önkéntesek többsége a kulturális programok iránt fogékony, a kulturális örökség megőrzése iránt felelősséget érző, a saját települései jelene és jövője iránt elkötelezett, polgári tudatossággal rendelkező személy. A tevékenység végzésének hátterében leggyakrabban a szociális kapcsolatok bővítésének, a közösség iránti elkötelezettség kifejezésének, a város gazdasági és kulturális fejlesztésének vágya, kisebb mértékben pedig személyes szükségletek (például a későbbi munkalehetőségekhez releváns munkatapasztalat, képességek fejlesztése stb.) kielégítése azonosítható. Összességében elemzésünk tanulsága szerint az EKF önkéntes programok sikeres megvalósítása a kutatásunkban is beazonosított joggyakorlatok betartásán múlik, illetve ezáltal maximalizálhatjuk az önkéntességnek a kulturális fővárosokra gyakorolt pozitív hatásait is.

¹ Fényes Hajnalka (PhD), közgazdász-szociológus, habilitált egyetemi docens, Debreceni Egyetem Szociológiai és Szociálpolitikai Tanszék

² Perpék Éva (PhD), szociológus-közgazdász, tudományos munkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont MTA Kiváló Kutatóhely

³ Dorner László (PhD), pszichológus, egyetemi adjunktus, Eszterházy Károly Egyetem, Pszichológia Intézet

Kulcsszavak: Európa Kulturális Fővárosa programok, önkéntesség szerepe, jógyakorlatok, motivációk, hatások, szakirodalmi elemzés

Characteristic of volunteering in the European Capitals of Culture programmes, 2008 – 2022. Literature review and analysis.

Hajnalka Fényes – Éva Perpék – László Dorner

Abstract

In our literature analysis, we examine the role of volunteering in the European Capital of Culture (ECOC) programmes. After a brief overview of the history of the ECOC, we aim to present the participation of cities in Central and Eastern Europe and the good practices of the programme and to summarise the experiences of motivating volunteers. We will also outline the characteristics of ECOC volunteers, the impact of the programmes on them, and finally, the impact of volunteering on the lives of the Capitals of Culture. With a few exceptions, cities in the Central and Eastern European region became involved in the programme after their accession to the European Union in 2004. Hungary, Romania, Poland, the Czech Republic, and Lithuania were included twice. In Hungary, Pécs won the ECOC title in 2010 and Veszprém and the Bakony-Balaton region in 2023. Based on the identification of good practices, the most important features of volunteer programmes are flexibility, responsiveness, diversity, training, recognition and appreciation of volunteers, effective communication, appropriate use of technology and legacy building. After analysing the motivations of the volunteers, it can be concluded that the majority of the volunteers involved in the programme feel enthusiastic about cultural programmes, responsible for the conservation of cultural heritage, and committed to the present and future of their communities, and who act as active citizens. The most commonly identified reasons for undertaking the activity are the desire to expand social contacts, to express commitment to the community, to develop the city economically and culturally, and to some extent to meet personal needs (e.g. work experience relevant to future job opportunities, skills development, etc.). Overall, the conclusion of our analysis is that the successful implementation of ECOC volunteering programmes depends on the application of the good practices identified in our research and thus, on maximizing the positive impact of volunteering on the Capitals of Culture.

Keywords: European Capital of Culture programmes, role of volunteering, good practices, motivations, impacts, literature analysis

BEVEZETÉS

Tanulmányunkban az Európa Kulturális Fővárosa (továbbiakban EKF) programokat vizsgáljuk a nemzetközi és hazai szakirodalom alapján, kutatásunk fókuszában az önkéntesség integratív szerepe áll. 1985 óta minden évben egy, vagy néhány európai település nyeri el az EKF-címet, amelyet az Európai Unió Tanácsa azzal a céllal hozott létre, hogy bemutassák az európai városok sokféleségét. A kezdeményezés az elmúlt, közel negyven év során számos kiválasztott

város kulturális, társadalmi és gazdasági fejlődésével járt, mint például a városok, városrészek megújulása, a városkép javulása, a turizmus fellendítése, valamint a kreatív ágazat befolyásának növekedése. A címnek mára számottevő, nemzetközi értelemben vett marketingértéke van, és egyfajta branddé vált. Az EKF ugyanis egyedülálló lehetőséget biztosít az adott város gazdasági és építészeti szempontú gyarapítására, neve széles körű megismertetésére, az ott lakók társas integrációjára, kis közösségei együttműködési képességének, helyi értékeinek tudatos fejlesztésére (Hudec – Džupka 2016).

Az önkéntesség az EKF-ben egyre nagyobb teret nyert, felismerve annak fontosságát a kultúra, a közösségi szerepvállalás és a rangos események általános sikerének előmozdításában. Az EKF-program történetének legfontosabb mérföldkövei az önkéntesség fejlődése szempontjából a következők voltak:

- *1980-as évek – Az EKF születése.* Az Európa Kulturális Fővárosa program létrehozása és megrendezése 1985-ben Athénben. A korai EKF-programok gyakran, de olykor ad hoc módon támaszkodtak a helyi közösségek öntevékeny szereplőire, akik segítettek a kulturális események szervezésében és a kulturális tevékenységek népszerűsítésében.
- *1990-es évek – Az önkéntesek tudatosabb és tervezettebb bevonása.* Az 1990-es években a civil szerveződések és az önkéntesek bevonása az EKF-programokba egyre tudatosabbá vált. Az önkéntesek mindinkább kulcsszerepet játszottak a látogatók fogadásában és segítésében, a résztvevő művészek és kulturális intézmények támogatásában – mindinkább hozzájárultak a program általános sikeréhez.
- *2000-es évek – Elismerés és professzionalizáció.* A 2000-es években az Európai Unió (EU) egyre inkább felismerte az önkéntesség értékét az EKF-programokban, nemcsak a kultúra népszerűsítése szempontjából, hanem a közösségi elkötelezettség előmozdításának eszközeként is. Ezért mindinkább ösztönözte az önkéntes programok tudatosabb alkalmazását az EKF-programok megvalósítása során. Ebből következően az önkéntes programok strukturáltabbá és professzionálisabbá váltak, nagyobb hangsúlyt fektetve a képzésre és a koordinációra.
- *2010-es évek – Továbbfejlesztett önkéntes programok.* A 2010-es években számos kulturális főváros kifinomultabb önkéntes-koordinációs rendszereket vezetett be. Az önkéntesek szerepe olyan tevékenységekkel bővült, mint a kulturális közvetítés, a műhelymunkák és kiállítások szervezése, valamint a kulturális projektekben való részvétel.

Az EKF-programok egyre inkább felismerték a fiatal önkéntesek bevonásának fontosságát, azzal a céllal, hogy inspirálják a kultúra új generációját a részvételre.

- *2020 után.* A pandémia jelentősen átrendezte az EKF-programok megvalósítását. Így például a 2020-es és 2021-es évet összevonták, és ebben a kétéves periódusban két városban – Galwayban és Fiumében – került megrendezésre a program. Újvidék részvételét 2022-re, Temesvárét és Elefszínáét pedig 2023-re halasztották el. Így 2023-ban Veszprém, és a Bakony-Balaton régió 116 települése mellett még két európai városban folynak EKF-rendezvények.

Az EKF-programok fejlődésével az önkéntesek szerepe minden valószínűség szerint továbbra is létfontosságú eleme marad a programoknak, hozzájárulva a kulturális sokszínűség és kreativitás ünnepléséhez és előmozdításához Európában.

Tanulmányunk további részében az EKF-hez kapcsolódó önkéntes programokat elemezzük a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján a következő szempontok szerint:

- Hogyan alakult a kelet-közép-európai országok részvétele az EKF-programokban.
- Melyek voltak a legfontosabb jógyakorlatok az EKF önkéntes programjaiban, illetve melyek az önkéntesség sikerességének elemei.
- Hogyan motiválták az önkénteseket az EKF-hez kapcsolódó programokban, valamint melyek voltak a kutatásokban azonosított önkéntes-motivációk.
- Melyek az EKF-programokban az önkéntesek közös jellemzői, mik a rájuk gyakorolt hatások, illetve milyen hatásuk volt az önkénteseknek az EKF-városokra.

A KÖZÉP-KELET-EURÓPAI ORSZÁGOK RÉSZVÉTELE AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAMOKBAN

1985-1999 között összesen tizenöt észak-, dél- vagy nyugat-európai város nyerte el az EKF-címet. A 2000-es millenniumi év különleges helyet foglalt el az EKF-városok történetében, mivel ebben az évben kilenc helyszínt választottak ki, köztük két közép-kelet-európai várost (Prágát és Krakkót), azaz két olyan ország (Csehország és Lengyelország) városa is bekerült, amelyek 2004-ben csatlakoztak az EU-hoz (1. táblázat). Az EU-nak e nagyszámú EKF-cím odaítélésével az volt a célja, hogy a millenniumi évben hangsúlyozza az európai városok maradandó örökségét és hozzájárulását a világ kultúrájához és civilizációjához.

1. táblázat. A kulturális fővárosok, időrendben, 1985 és 2000 között, kiemelve a közép-kelet-európai országok részvételét

Térség	1985-1990	1991-1999	2000
Észak-, dél- és nyugat-európai városok és országok	1985: Athén (Görögország) 1986: Firenze (Olaszország) 1987: Amszterdam (Hollandia) 1988: Nyugat-Berlin (NSZK) 1989: Párizs (Franciaország) 1990: Glasgow (Egyesült Királyság, Skócia)	1991: Dublin (Írország) 1992: Madrid (Spanyolország) 1993: Antwerpen (Belgium) 1994: Lisszabon (Portugália) 1995: Luxembourg (Luxemburg) 1996: Koppenhága (Dánia) 1997: Szaloniki (Görögország) 1998: Stockholm (Svédország) 1999: Weimar (Németország)	2000: Reykjavík (Izland) Bergen (Norvégia) Helsinki (Finnország) Brüsszel (Belgium) Santiago de Compostela (Spanyolország) Avignon (Franciaország) Bologna (Olaszország)
Kelet-közép-európai városok			Prága (Csehország) Krakkó (Lengyelország)

Forrás: Gomes – Librero-Cano (2018:18) alapján saját szerkesztés.

Az EKF-programok harmadik dekádjában, 2001 és 2010 között további három kelet-közép-európai város – 2007-ben Romániából Nagyszeben, 2009-ben Litvániából Vilnius, 2010-ben Magyarországról Pécs – kapott jogot a rendezésre (2. táblázat). Nagyszeben esete kiemelendő, mivel Románia éppen 2007-ben csatlakozott az EU-hoz. Érdekes még Isztambul esete, mivel Törökország jelenleg is csak tagjelölt az EU-ban. Nem uniós tagállamként – de az Európai Szabadkereskedelmi Társulás részeként, két alkalommal – Norvégia szintén részt vett az EKF-ben.

2001 és 2023 között az összes, 44 városból már 15 volt közép-kelet-európai (2. táblázat), amihez nagyban hozzájárult a 2004. évi uniós bővítés is. Krakkó és Prága már a 2004-es EU-s bővítés előtt elnyerte az EKF-címet, de a 2004-ben az EU-ba belépő nemzetek közül Litvániából Vilnius és Magyarországról Pécs is, 2010-ig szerepelt az EKF-programban. A többi, 2004-ben

csatlakozott EU-tag közül 2010 után Észtország, Szlovákia, Szlovénia, Lettország egy-egy városa nyert, Lengyelország, Csehország, Litvánia és Magyarország pedig már másodszor szerepel vagy szerepelt a programban. Romániából szintén két város nyert, illetve Bulgáriából is egy, de ők később, 2007-ben csatlakoztak az EU-hoz. Horvátország, a 2013-as EU-csatlakozása után, a 2020-21-es összevont évben szerepelt Fiumével a programban. Végül Szerbia, akárcsak Törökország, még nem tagja az EU-nak, de 2022-ben Újvidék is elnyerte az EKF-címet.

2. táblázat. A kulturális fővárosok, időrendben, 2001 és 2023 között, kiemelve a közép-kelet-európai országok részvételét

Térség	2001-2010	2011-2023
Észak-, dél- és nyugat-európai városok és országok	2001: Rotterdam (Hollandia), Porto (Portugália) 2002: Brugge (Belgium), Salamanca (Spanyolország) 2003: Graz (Ausztria) 2004: Genova (Olaszország), Lille (Franciaország) 2005: Cork (Írország) 2006: Pátra (Görögország) 2007: Luxembourg (Luxemburg) 2008: Liverpool (Egyesült Királyság, Anglia), Stavanger (Norvégia) 2009: Linz (Ausztria) 2010: Essen (Németország), Isztambul (Törökország)	2011: Turku (Finnország) 2012: Guimarães (Portugália) 2013: Marseille (Franciaország) 2014: Umeå (Svédország) 2015: Mons (Belgium) 2016: Donostia-San Sebastián (Spanyolország) 2017: Aarhus (Dánia), Páfosz (Ciprus) 2018: Valletta (Málta), Leeuwarden-Friesland (Hollandia) 2019: Matera (Olaszország) 2020-21: Galway (Írország) 2022: Esch (Luxemburg) 2023: Elefszína (Görögország)
Kelet-közép-európai országok	2007: Nagyszeben (Románia) 2009: Vilnius (Litvánia) 2010: Pécs (Magyarország)	2011: Tallinn (Észtország) 2012: Maribor (Szlovénia) 2013: Kassa (Szlovákia) 2014: Riga (Lettország) 2015: Plzeň (Csehország) 2016: Wrocław (Lengyelország) 2019: Plovdiv (Bulgária) 2020-2021: Fiume – Rijeka (Horvátország) 2022: Kaunas (Litvánia), Újvidék (Szerbia) 2023: Veszprém (Magyarország), Temesvár (Románia)

Forrás: Gomes – Librero-Cano (2018:18) alapján saját szerkesztés.

JÓGYAKORLATOK AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA ÖNKÉNTES PROGRAMJAIBAN

Az önkéntesség az EKF-programok megvalósításában az évek során számos fogadóvárosban sajátos tapasztalatokat és sokszor sikertörténeteket hozott. Az Európai Bizottság a 2007 és 2019 között megvalósult ex-post EKF-elemzések összegzésében kiemeli, hogy az EKF egyik célja a kultúrában való részvétel bővítése, a korábban alulreprezentált csoportok tudatos aktivizálása, bevonása révén. Ennek egyik csatornájaként az önkéntességet és az önkéntes programok kidolgozását jelölte meg a jelentés (EcoC 2021). Az önkéntességet az EKF vonatkozásában továbbá a társadalmi hatásgyakorlás eszközeként aposztrofálják (Deery et al. 2019; Aquilino et al. 2019). Fox és Rampton (2017) jelentésükben kiemelik, hogy az EKF-programokba bevont önkéntesek száma egyben „a kultúrához való szélesebb körű hozzáférés és az abban való részvétel” indikátora (Fox – Rampton 2017; Ecorys 2018).

Az első jógyakorlatok az Európa Kulturális Fővárosa programokból, 2008-2010

Az első valódi önkéntes-jógyakorlat 2008-ban Liverpoolban valósult meg (3. táblázat), amelyet a szervezők rendkívül részletesen dokumentáltak, több tanulmányban is összefoglaltak. A *2008-as liverpooli* program fő jellemzője a professzionalizálódás, valamint azon úttörő szerep, hogy a „Liverpool Welcome 08” elnevezésű önkéntes program óta minden későbbi EKF-program hivatalos önkéntesrendszert vezetett be. A liverpooli önkéntes program megvalósítását értékelő jelentés (Garcia – Cox 2010) kiemeli azokat a sikertényezőket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a nagy kulturális rendezvények keretében pozitív önkéntes-élményt nyújtsanak. A liverpooli önkéntes program volt mindaddig messze a legátfogóbb és legsikeresebb EKF önkéntes program, és nagy hatást gyakorolt a jövőbeli kulturális fővárosokra, de számos olyan brit városra is, amely a kulturális önkéntesség rugalmas modelljeit tervezte kialakítani. A program a kulturális fővárosok első nemzetközi önkéntescsere-programját is megvalósította, amely Liverpool és a norvégiai Stavanger önkénteseit hozta össze a két városban azzal a céllal, hogy megosszák egymással a tapasztalataikat, és támogassák a másik rendezvényeit. Liverpoolban különböző demográfiai csoportokat mozgósítottak, biztosítva az inkluzivitást. Az önkéntesek a 2005 és 2008 közötti időszakban számos tevékenységben vettek részt, többek között rendezvények felügyeletében, a városba látogatók fogadásában és üdvözlésében, valamint értékelő felmérések

elvégzésében. A programot követő, az önkéntességre is kiterjedő értékelés és kutatás – illetve ezek dokumentáltsága – szintén példaértékű. A jelentés elemzése két postai felmérés, két fókuszcsoport és egy workshop eredményeire épül, amelyek a 2006 szeptemberében készített hat mélyinterjú alapján. A felmérés nyomtatott kérdőívek segítségével valósult meg, melyeket először 2007 novemberében, majd 2009 januárjában osztottak szét minden regisztrált önkéntesnek. A 2007-es felmérésben 116, a 2009-es felmérésben pedig további 196 válasz érkezett. Az ismételt felmérés lehetővé tette a kulturális részvétel és a különböző tevékenységtípusok iránti érdeklődés szintjének összehasonlítását 2007 végén és 2009 elején. Lehetőséget biztosított arra is, hogy megvizsgálják, hogy az önkéntesek miért vállaltak önkéntes munkát, és hogy a program végére teljesültek-e a törekvéseik.

Az elsőként kiválasztott magyarországi város, *Pécs 2010-ben megrendezett EKF-programja* azért érdemel figyelmet, mert Magyarországon köztudottan alacsony a formális önkéntesség aránya, ezért nem lehetett stabil önkéntesbázisra alapozni a megvalósítás előtt. A városban „2010-ig 2010” elnevezésű önkéntes programot indítottak, széles rétegeket érve el. Végül 800 regisztrált önkéntese volt a programnak, illetve létrejött a Megyei Önkéntes Központ is. Pécsen az EKF-önkéntesség elsősorban a városi fiatalokat mobilizálta. Az EKF a hosszabb távú bevonódást is erősítette, ugyanis az önkéntesek 90 százaléka azt tervezte, hogy a jövőben is végezni fog önkéntes munkát (Németh 2016:11). Az EKF erőteljesen hozzájárult a helyi önkéntesség társadalmi elismeréséhez és fejlődéséhez.⁴

A pécsi EKF-fel egy időben zajló 2010-es *isztambuli* programban ugyancsak hangsúlyos volt az önkéntesek felkészítése, és egy extenzív képzési programot alakítottak ki számukra. Az önkéntesek jutalmazásának részét képezték olyan tréningek is, amik közvetlenül nem az EKF-hez kapcsolódtak, de az élet számos területén alkalmazható ismereteket (vállalkozás-, önszerveződés-fejlesztés) közvetítettek. Része volt a programnak, hogy az önkéntesek megszerzett tudása hosszú távon is hasznosuljon, és a közösség javára szolgáljon. Ennek érdekében tudásátadó és -megosztó platformokat biztosítottak, ami további programok sikeres lebonyolítását segítette elő (Garcia – Cox 2010; 2013). Egyes vélemények szerint azonban az isztambuli EKF során nem valósult meg kellőképpen a nem-kormányzati szervezetek bevonása, noha az elején még jelentős volt a civil szervezetek jelenléte. Az

⁴ Az önkéntesek számára képzést is terveztek. A Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kara például 15 fő számára kínált gyakorlatorientált képzést elsősegély-nyújtás és információ szolgáltatás témában (https://www.etk.pte.hu/public/upload/files/Palyazati_iroda/elnyert/EKF_Segitokesz_honlapra_2008.pdf).

érintettek jövőbeli bevonódása sem tűnt biztosítottnak, ugyanis feszültség alakult ki az állam és a bevont civil szervezetek között (Polat 2011).

3. táblázat. Jógyakorlatok az kulturális fővárosok önkéntes-koordinációja terén 2008 és 2010 között

Év	Város	Ország	Önkéntesek száma	Jógyakorlat	Kutatás
2008	Liverpool	Egyesült Királyság	971 fő	Robosztus képzés (851 fő) Inkluzív megközelítés	Garcia – Cox (2010, 2013); Boland (2010) ⁵
	Stavanger	Norvégia	486 fő	City Hosts Partnerségek kiépítése	
2009	Vilnius	Litvánia	500 fő	Önkéntesek a művészeti programokban	Ecorys (2010a); Crisafulli (2010)
	Linz	Ausztria	220 fő		
2010	Pécs	Magyarország	780 fő	Önkéntesség terjesztése, népszerűsítése Hosszabb távú bevonódás Megyei Önkéntes Központ létrehozása	Németh (2016); Clauw – Capoen (2010)
	Isztambul	Törökország	901 fő	Extenzív önkéntes program, tréning Jutalmazás: vállalkozási és önszerveződési tréning Tudásátadás és -megosztás további programokhoz	
	Essen és Ruhr régió	Németország	1165	Hosszú távú bevonódás	

Forrás: Saját készítésű táblázat.

Jógyakorlatok a 2011 és 2015 között megrendezett Európa Kulturális Fővárosa programokban

A 2011 és 2015 közötti EKF önkéntes programjai (4. táblázat) közül hármat emelünk ki, amelyekről részletes szakirodalmi elemzés is készült: a turkui, a Marseille-Provence-i és a rigai programokat.

4. táblázat. Jógyakorlatok a kulturális fővárosok önkéntes-koordinációja terén 2011 és 2015 között

⁵ Az irodalomjegyzékben csak azok a források szerepelnek, amelyekre a táblázatokon kívül történik utalás a főszövegben is.

Év	Város	Ország	Önkéntesek száma	Jógyakorlat	Kutatás
2011	Turku	Finnország	400 fő Kulturális programokkal: 13000 fő	Önkéntestréning Önkéntesek a művészeti programokban Hosszú távú részvétel Együttműködés civil szervezetekkel Hosszabb távú önkéntesség Feladatleírás Önkéntes-koordinátor	Ecorys (2012a) ⁶ , Németh (2016); Garcia – Cox (2013)
	Tallinn	Észtország	1610 fő		
2012	Guimarães	Portugália	300 fő	Szilárd közösségi részvétel	Koefoed (2013)
	Maribor	Szlovénia	7800 óra	Helyi állampolgári aktivitás és felhatalmazás Alulról építkezés	Žilič-Fišer – Erjavec (2017)
2013	Marseille-Provence	Franciaország	87 fő	Helyi részvétel Hagyatékteremtés	Garcia – Cox (2013); European Commission (2014)
	Kassa	Szlovákia	160 fő	Alulról építkezés, a helyiek bevonása A fiatalok aktivitása	Hudec - Džupka (2016); Hudec et al. (2019); European Commission (2014)
2014	Riga	Lettország		Kulturális párbeszéd és közvetítők Élő könyv Különböző szerepek	Fox – Rampton (2015)
	Umeå	Svédország	300 fő	A nyilvánosság részvétele	Fox – Rampton (2015); Hudson (2017)
2015	Mons	Belgium		Le Grand Huit participatív kulturális projekt	Fevry – Jojczyk (2016)
	Plzeň	Csehország	A lakosság 4 százaléka önkéntes	Helyi részvétel Aktív állampolgári részvétel	Ježek (2016)

Forrás: Saját készítésű táblázat.

⁶ Az irodalomjegyzékben csak azok a források szerepelnek, amelyekre a táblázatokon kívül történik utalás a főszövegben is.

A 2011-es *turkui* projekt körülbelül 400 önkéntest mobilizált, akiknek döntő többsége képzésen vett részt. Az önkénteseket egy alapítvány koordinálta, három további civil szervezettel szoros együttműködésben. A partnerség egyben a helyi civil aktivitást és társadalmat is erősítette. Az önkéntes csapatnak része volt egy 20 fős, külföldiekből álló csoport is. A koordináló alapítvány önkéntes-adatbázist hozott létre, továbbá felmérte a kulturális projektek megvalósításához szükséges igényeket, és azokat célzottan közvetítette az önkéntesek felé. Az önkéntesek így konkrét igényekre válaszolhattak, és a munkájukat hasznosnak érezhették. Az önkéntes program az EKF után is fennmaradt, igaz, lényegesen alacsonyabb költségvetéssel.

A *2013-as Marseille-Provence-i* program szintén aktívan bevonta a helyi lakosokat önkéntesként. Fokozta a program hitelességét, hogy az önkéntesek mélyen kötődtek a város kultúrájához és történelméhez. Az önkénteseket arra ösztönözték, hogy vegyenek részt közösségi művészeti projekteken, az EKF-év után is maradandó kulturális örökséget hagyva maguk után (Garcia – Cox 2013). A francia tapasztalat egyik fő jógyakorlata tehát a hagyatéktervezés és -teremtés volt.

A *2014-es rigai* EKF önkéntes programja a kulturális párbeszédre helyezte a hangsúlyt, és ennek megfelelően különböző korosztályokból származó önkéntesek vettek részt benne, akik meghatározó szerepet játszottak a rendezvények és kiállítások szervezésében. Az egyik figyelemre méltó projekt az „Élő könyv” kezdeményezés volt, ahol a különböző társadalmi háttérű önkéntesek megosztották élettörténeteiket a látogatókkal, elősegítve a kultúrák közötti párbeszédet és megértést. Az önkénteseket bevonták a kurátori döntésekbe és a kiállítások szervezésébe, ezáltal különböző szerepekben voltak jelen, és ez a felelősségvállalás és a kreatív hozzájárulás érzetét adta számukra (Fox – Rampton 2015).

Jógyakorlatok az utóbbi hat évben (2016-2022) az Európa Kulturális Fővárosa programokban

A *2017-es aarhusi* EKF egyik sikertörténete a ReThinkers elnevezésű önkéntes program volt (5. táblázat). Az „Aarhus 2017” célkitűzéseinek része volt a polgárok aktivizálása mind az önkéntes munkában, mind pedig közönségként, különösen a kulturális projekteken addig ritkán részt vevő fiatal polgárok mobilizálása által. Az aarhusi ReThinkers önkéntes programban 4535 önkéntes vett részt Dániából és további 85 országból. A szervezők nagy hangsúlyt fektettek a polgárok aktív részvételére a döntéshozatalban és az események

megvalósításában is. (Tommaschi et al. 2018). A program hosszútávú hatásaként értékelendő, hogy az önkéntesek 2017 után is a Visit Aarhus idegenforgalmi hivatallal dolgoztak együtt, valamint két 2019-es EKF-programban – Materában és Plovdivban – is aktívak maradtak az EKF-et követő időszakban, és segítettek a kulturális-, sport- és nyilvános rendezvényeken (Kővári – Raffay-Danyi 2022). Az önkéntesek összetételére a diverzitás volt jellemző mind földrajzilag, mind pedig az életkor, a nemzetiség és az önkéntes tapasztalat tekintetében. Az 5 és 85 év közötti önkéntesek Dánia minden régióját és 85 országot reprezentáltak. Az értékelések szerint a sikernek három kulcseleme volt: egyrészt a tapasztalt önkéntes-koordinátor személye, aki korábban egy nagy zenei fesztivált koordinált. A második elem a jóval a program előtt kialakított tagfelvételi rendszer volt, amelynek segítségével rendszeresen kommunikáltak az önkéntesekkel, akik az érdeklődésüknek és képességeiknek megfelelő tevékenységbe kapcsolódhattak be. Hozzájárultak a sikerhez továbbá az önkéntesek rendszeres és motiváló összejövetelei, amelyek közösséggé szervezték őket. A résztvevők pozitív önkéntes-élményekről számoltak be, döntő többségük elégedett vagy nagyon elégedett volt a felmérések szerint. Nagy részük azt tervezte, hogy valószínűleg a program végeztével, 2017 után is végezni fog önkéntes munkát és ez meg is valósult egy részüknél: a későbbi EKF-programokban mint az Európai Önkéntes Szolgálat önkéntesei vettek részt (Ecorys 2018).

A *2018-as Leeuwarden* EKF nagy hangsúlyt fektetett a fiatalok önkéntes munkába való bevonására. A program a fríz régióból toborzott és képzett ki fiatal önkénteseket, növelve az ifjúsági korosztály elkötelezettségét. Ezek az önkéntesek nemcsak az események szervezésében segítettek, hanem új perspektívákat és energiákat is vittek a programba, ezáltal vonzóbbá téve azt a fiatalabb közönség számára. A program érdekessége volt, hogy önkénteseket képeztek ki kulturális közvetítőkként, akik segítettek áthidalni a művészek és a közönség közötti szakadékot (Ecorys 2018).

Vallettában 2018-ban az EKF-program jellegzetessége volt, hogy a társadalmi és kulturális befogadás jegyében az önkéntesek aktívan részt vettek a fogyatékos-barát kezdeményezésekben. Biztosították, hogy a kulturális események és helyszínek minden látogató számára hozzáférhetőek legyenek, elősegítve a befogadói kulturális élményt. Az önkénteseket a folyamatos elkötelezettségre és arra ösztönözték, hogy a kulturális tevékenységekben és kezdeményezésekben az EKF-év befejezése után is vegyenek részt (Ecorys 2018).

5. táblázat. Jógyakorlatok az EKF városok önkéntes-koordinációja terén 2016 és 2022 között

Év	Város	Ország	Önkéntesek száma	Jógyakorlat	Kutatás
2016	Donostia-San Sebastián	Spanyolország	2373 fő, 41% új önkéntes	Helyi polgárok bevonása Tartós önkéntesség	Fox – Rampton (2017) de Albeniz et al. (2019) ⁷
	Wrocław	Lengyelország	kb. 2000 fő	Precendens teremtés – nem volt hagyománya a kulturális önkéntességnek	Fox – Rampton (2017)
2017	Aarhus	Dánia	4535 fő bevont, 495 fő aktív	ReThinkers program Tapasztalt koordinátor Diverzitás: minden régió, 85 ország, 5-85 év Pozitív önkéntes élmény, nagy elégedettség Kontinuitás European Capital of Volunteering 2018	Ecorys (2018), Tommarchi et al. (2018)
	Pafos	Ciprus	1500 fő bevont, 350 fő aktív	Érdemi feladatok: produkciós, kommunikációs és marketing, adminisztratív, kutató csapatok Specifikus tréningek: színháztechnika, zenei produkció	Ecorys (2018)
2018	Leeuwarden	Hollandia	16 159 regisztrált önkéntes	Sikeres bevonás Kulturális közvetítés	Fox – Rampton (2019)
	Valletta	Málta	200 fő 2500 óra,	Tal-Kultura program Folytonosság – Málta Karnevál 2019 Hozzáférhetőség	Fox – Rampton (2019)
2019 ⁸	Matera	Olaszország	600 fő	Helyi lakosság bevonódása	Aquilino (2019), ESPON (2022), Dogramadjieva – Tylko (2023)
	Plovdiv	Bulgária	400 fő	Közösséghez kapcsolódás	

⁷ Az irodalomjegyzékben csak azok a források szerepelnek, amelyekre a táblázatokon kívül történik utalás a főszövegben is.

⁸ A 2019-et követő kulturális fővárosokra általánosan jellemző, hogy saját maguk értékelik ki programjaikat és küldik el az értékelést az Európai Bizottságnak (<https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture>).

2020 – 2021	Galway	Írország	820/ 355 fő (COVID-19 – lemorzsolódás)	Wave Makers program COVID-19 okozta kihívások kezelése: személyes és online meet-upok, online vetélkedők, zenei- és étel-estek	Morris (2022)
2022	Újvidék	Szerbia	1047 fő bevont és 400 aktív	Értékelés, mérés: Volunteer Satisfaction Index Altruizmus, személyes haszon és szervezeti kötődés alapú önkéntes-modell	Perić-Prkosovački et al. (2022)

Forrás: Saját készítésű táblázat.

Összegezve a fent bemutatott, bevált jógyakorlatokat az EKF-programokban megvalósult önkéntesség és önkéntes-koordináció terén, a következő elemek emelhetők ki tematikusan:

- *Világos jövőkép és célok:* kiemelt fontosságú az önkéntes program világos célkitűzéseinek kialakítása az EKF-program keretében. Meg kell határozni, hogy az önkéntesek hogyan járulnak hozzá a kitűzött kulturális célokhoz és ezáltal a program sikeréhez. Biztosítani kell, hogy az önkéntes program ezekkel összhangban legyen, és az önkéntesek aktívan hozzájáruljanak a kulturális narratívához.
- *Partnerségek és együttműködés:* fontos eleme az önkéntes programoknak az együttműködés mind a helyi szervezetekkel, mind pedig további társadalmi-gazdasági aktorokkal (például oktatási intézményekkel, vállalkozásokkal) az önkéntesbázis és az erőforrások bővítése érdekében. Hasznos erőforrást jelentenek az önkéntes program céljait támogató partnerségek.
- *Alkalmazkodóképesség:* a sikeres megvalósítás érdekében az önkéntes programot folyamatosan adaptálni kell a változó körülményekhez (például a váratlan kihívásokhoz vagy lehetőségekhez).
- *Sokszínű toborzás:* törekedni kell arra, hogy az önkéntesek csoportja életkor, etnicitás, társadalmi, kulturális háttér stb. tekintetében sokszínű legyen, biztosítva a befogadást és tükrözve a fogadó város multikulturális jellegét.
- *Rugalmas időbeosztás:* az önkéntesek megtartása szempontjából a jógyakorlatok hangsúlyt helyeztek arra, hogy a program rugalmas időbeosztást kínáljon, beleértve az esti és hétfégi órákat is, ami sokféle csoport számára lehet vonzó.

- *Robosztus képzés:* a sikeres önkéntes programok alapvető eleme volt az önkéntesek átfogó képzése, amely kiterjedt a kulturális tudatosságra, a rendezvények logisztikájára, az ügyfélszolgálatra és a szerepükhöz szükséges speciális készségekre. Ezek lehettek eligazító foglalkozások vagy folyamatos képzések annak érdekében, hogy az önkéntesek jól felkészültek és tartósan elkötelezettek legyenek.
- *Megfelelő szerepek:* a hatékony önkéntes-koordináció alapvetése volt, hogy az önkénteseket a készségeiknek, érdeklődési körüknek és képességeiknek megfelelő szerepekhez kell illeszteni. A jól szervezett munka biztosítása érdekében világosan meg kell határozni az önkéntes-koordinátorok, a csoportvezetők, és az önkéntesek szerepét és feladatait.
- *Hatékony kommunikáció:* a jógyakorlatok jellemzője volt még, hogy egyértelmű kommunikációs vonalakat alakítottak ki az önkéntesekkel, biztosítva, hogy jól informáltak legyenek a feladataikról, az ütemtervükről és az esetleges változásokról. Ezt szolgálta a kommunikáció kultúrájának támogatása, ahol az önkéntesek visszajelzést adhatnak és megoszthatják ötleteiket.
- *Elismerés és megbecsülés:* az önkéntes programok kulcseleme az elismerés és értékelés hivatalos és informális eszközökkel (például oklevelekkel, elismerő rendezvényekkel vagy a hála egyéb apró jeleivel).
- *Értékelés és visszajelzés:* hasonlóan alapeleme a jó önkéntes programoknak a rendszeres értékelés az önkéntes program hatékonyságát illetően. Így például visszajelzés kérése (szóbeli vagy írásos felmérések formájában) az önkéntesektől és az érdekelt felektől a fejlesztendő területek azonosítása érdekében. A visszajelzések a szükséges kiigazításokat és fejlesztéseket szolgálják.
- *Biztonság és jólét:* a jógyakorlatok azt is megmutatták, hogy milyen fontos az önkéntesek biztonságának és jólétének előtérbe helyezése azáltal, hogy biztosítják számukra a támogatáshoz és erőforrásokhoz való hozzáférést, valamint a vészhelyzetek és incidensek kezelésére vonatkozó egyértelmű iránymutatásokat.
- *Technológia és eszközök:* a technológia és a digitális platformok kihasználása az önkéntesek toborzása, ütemezése és kommunikációja érdekében egyre elterjedtebbé vált az EKF önkéntes programjaiban. Az önkéntesmenedzsment-szoftver használata segít az adminisztratív feladatok racionalizálásában.

- *Hagyatéktervezés (legacy building)*: a jógyakorlatok arra is felhívták a figyelmet, hogy olyan önkéntesstratégiát kell kidolgozni az EKF-program utáni szakaszra, amely lehetővé teszi az önkéntesek számára, hogy továbbra is részt vegyenek kulturális tevékenységekben vagy más közösségi kezdeményezésekben. Ösztönözni és támogatni kell az önkénteseket, hogy osszák meg tapasztalataikat és meglátásaikat a jövőbeli önkéntesekkel.

AZ ÖNKÉNTESEK MOTIVÁLÁSA AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROS PROGRAMOK ÖNKÉNTES-KOORDINÁCIÓJÁBAN

Az önkéntesek motiválása az EKF-programok sikeréhez elengedhetetlen tényező. Mint ahogy az eddigi elemzések is mutatták, az önkéntesek döntő szerepet játszanak a rendezvények szervezésében és lebonyolításában, a kulturális tevékenységek népszerűsítésében és a helyi közösséggel való kapcsolattartásban. Az alábbiakban a fenti kutatási eredményekre támaszkodva bemutatunk néhány lehetséges stratégiát az EKF-programok önkénteseinek motiválására és megtartására. Jelentős hatást gyakorol – ahogy a fentebb bemutatott önkéntes-koordinációs jógyakorlatok is mutatták – ha rendszeresen kommunikáljuk a program céljait és az önkéntesek erőfeszítéseinek hatásait egyaránt, mivel ez megerősítheti az önkéntesek céltudatosságát és motivációját.

Az Európa Kulturális Fővárosa programok önkénteseinek motiválása a jógyakorlatok alapján

A fenti, önkéntes-koordinációt ismertető jógyakorlatok közül az önkéntesek motiválását is segíti az EKF-program világos céljának és jövőképének kommunikálása, az egyértelmű és személyre szabott önkéntes-szerepek, az önkéntesek megfelelő elismerése, az önkéntesek visszajelzéseinek biztosítása és végül a rugalmas időbeosztás biztosítása az önkéntesek részére. A következőkben az EKF-programokról született elemzések (Garcia – Cox 2010; 2013; Ecorys 2018; EcoC 2021; Kóvári – Raffay-Danyi 2022) alapján összefoglaljuk az önkéntesek motiválásának főbb elemeit (amelyek egyébként általában is alkalmazhatók az önkéntesek motiválására).

- *Képzés és készségfejlesztés*. Mivel az önkéntesek számára a fejlődés fontos motivációs faktor, előmozdítja a program sikerességét, ha képzési és készségfejlesztési lehetőségeket biztosítunk az önkéntesek képességeinek kibontakoztatása érdekében. Ez magában foglalhat workshopokat, szemináriumokat vagy online tanfolyamokat a rendezvénytervezéssel, marketinggel vagy kulturális tevékenységekkel kapcsolatban.

- *Hálózati lehetőségek.* Motiváló, ha lehetőséget biztosítunk az önkéntesek számára, hogy a kulturális és művészeti területek szakembereivel és szakértőivel kapcsolatokat építsenek ki. Ez történhet különleges események, konferenciák vagy műhelymunkák révén.
- *Közösségi hatástörténetek.* Érdeemes sikertörténeteket és beszámolókat megosztanunk arról, hogy az önkéntesek erőfeszítései hogyan hatottak pozitívan a közösségre és az EKF program céljaira.
- *Társas események és csapatépítés.* Motiválók továbbá a társas összejövetelek és csapatépítő tevékenységek az önkéntesek közötti összetartozás és bajtársiasság érzésének erősítése érdekében. Ezek az események segíthetnek megerősíteni a programhoz való kötődésüket.
- *Az aktualitások ismertetése.* Lényeges tájékoztatnunk az önkénteseket a program előre haladásáról, a közelgő eseményekről és az esetleges változásokról. Használjunk hírleveleket, közösségi médiát vagy rendszeres találkozókat az érdeklődésük és az elkötelezettségük fenntartása érdekében.
- *Felhatalmazás és autonómia.* Fontos az önkéntesek képessé tétele arra, hogy a programon belüli projektjeiket és kezdeményezéseiket magukénak érezzék. Bízunk az ítélőképességükben, és adjunk nekik autonómiát a döntéshozatalban, hogy növeljük a felelősségérzetüket.
- *Mentorálás és támogatás.* Jelöljünk ki tapasztalt önkénteseket vagy munkatársakat mentoroknak, akik irányítják és támogatják az újabb önkénteseket. Ez a mentorálás segíthet az újonnan érkezőknek zökkenőmentesen beilleszkedni a programba.
- *Visszajelző hurok.* Hasznos létrehozunk olyan visszajelzési hurkokat, amelyekben az önkéntesek javaslatokat tehetnek az önkéntes tapasztalat javítására. A visszajelzések alapján folyamatosan fejleszteni kell a programot.
- *Hosszú távú elkötelezettségi tervek.* Fontos a stratégiák kidolgozása az önkéntesek elkötelezettségének fenntartására az EKF-év után is. Fontoljuk meg a kulturális közösségben vagy a kapcsolódó projektekben való folyamatos részvétel lehetőségének felkínálását.
- *Átláthatóság.* Legyen átlátható az önkéntes program pénzügyi helyzete és a források elosztása. Az önkéntesek nagyobb valószínűséggel maradnak motiváltak, ha megértik, hogy

erőfeszítéseik hogyan járulnak hozzá a program fenntarthatóságához.

Az Európa Kulturális Fővárosa programokról készült kutatások alapján azonosítható önkéntes motivációk

Az önkéntesek gyakran összetett motivációs háttérrel érkeznek az EKF programokba. Ahogy az eddigiekben láthattuk, a helyi adottságok jelentős hatással vannak az EKF-programok megvalósítására. Az adott városban önkéntes tevékenységet végző személyek motivációinak feltérképezése megvalósulhat felmérések, interjúk vagy fókuszcsoportok segítségével, ezek, valamint az önkéntes szerepek és tevékenységek összehangolása segíthet a programszervezőknek, az önkéntes-koordinátoroknak abban, hogy toborzási- és menedzsment stratégiáikat úgy alakítsák ki, hogy azok jobban megfeleljenek az önkéntesek igényeinek és elvárásainak. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy mindezidáig kevés, motivációra is irányuló összegzés, kutatási jelentés látott napvilágot.

Korábbi kutatások (Handy et al. 2010; Hersberger-Langloh et al. 2022) arra hívják fel a figyelmet, hogy a kulturális önkéntesség háttérében vegyes motivációs bázis mutatható ki, tehát a mások jóllétének növelése (altruista motivációs háttér) mellett a saját lehetőségek, a fejlődés (öncélú motivációs háttér) előmozdításának vágya is megtalálható. Például ez utóbbi az epizodikus önkéntesség esetén nem ritkán felül is múlja az előbbi motiváló erőben (Handy et al. 2006). Továbbá azt is láthatjuk, hogy míg egyesek számára maga a tevékenység jutalmazó ereje motiváló (intrinzik háttér), addig mások számára inkább az elérhető jutalmak, eredmények, célok fontosak (extrinzik háttér). Azokban a városokban, ahol az önkéntesek az EKF-év után is tovább folytatják az önkéntes munkát, azt látjuk, hogy a fő motivációjuk a kezdeti érték kifejező funkcióról a növekedési funkcióra változott, vagyis az önkéntesek a személyes fejlődésüket várják elsődleges haszonként a programtól (Kővári – Raffay-Danyi 2022). A következőkben az önkéntes motivációk jellegzetes mintázatait két olyan város – Liverpool és Újvidék – példáján keresztül vesszük górcső alá, melyek kapcsán részletes elemzések láttak napvilágot.

Elköteleződés a város és a helyi közösségi élet mellett – Liverpool2008

A Liverpool2008-projekt volt az első az EKF történetében, amelynek önkéntes programja mélyebb tudományos elemzés tárgyát képezte. A 2007-es kérdőíves felmérés alapján a kitöltők önkéntességre vonatkozó döntését leginkább az a vágy motiválta, hogy „elősegítsék Liverpool megújulását” (85 százalékuk), hogy „hozzájáruljanak a helyi közösség életéhez” (61

százalékuk), és, hogy „többet tudjanak meg az EKF-programról” (54 százalékuk). A válaszadók 32 százaléka úgy nyilatkozott, hogy azért is jelentkezik önkéntesnek, hogy „több rendezvényre jusson el”, 27 százalékuk pedig „találkozni és barátokat szerezni” szeretett volna. Ez arra utal, hogy a város népszerűsítésének vágyán túl az önkéntesek motivációi nagyrészt a szociális interakciókra irányultak. Az önfejlesztésre irányuló motiváció kevésbé mutatkozott fontosnak, a kitöltők 8 százaléka „munkahelyi kilátások javítása érdekében”, 5 százalékuk „azért jelentkezett, hogy valamilyen konkrét dologról (például egy hobbiról) tájékozódjon”. Arra a kérdésre, hogy milyen típusú rendezvényen szeretnének önkéntesként részt venni, a „helyszíni rendezvények” volt a legnépszerűbb válasz (az önkéntesek 89 százaléka választotta), ezt követte a „találkozás, üdvözlés és útbaigazítás” (74 százalék) és a „fesztiválok/karnevályok/előadások/tűzijátékok” válasz is népszerűnek bizonyult (73 százalék). Ezek a válaszok arra utalnak, hogy a városba érkező új látogatók üdvözlésére és a Liverpoolról alkotott képük javítására irányuló vágy volt az egyik fő motiváló tényező (Garcia – Cox 2010:17).

Amikor 2009-ben, az utómérési ponton arról kérdezték őket, hogy mit nyertek elsősorban az önkéntesként eltöltött időből, a válaszok azt mutatták, hogy az önkéntesek összességében elérték személyes céljaikat. A válaszadók 64,8 százaléka úgy érezte, hogy „megmutatta a látogatóknak, milyen nagyszerű Liverpool”, míg 44,9 százalékuk azt gondolta, „hozzájárult a helyi közösséghez”. Sőt, néhány önkéntes arról számolt be, hogy az EKF felülmúlta az elvárásait. Míg 2007-ben például a válaszadók 27 százaléka állította, hogy az önkéntesség egyik fő motivációja az ismerkedés és a barátkozás volt, addig 2009-ben már a válaszadók 35,7 százaléka mondta azt, hogy a barátkozás volt az egyik fő nyereségük.

A 2007-es felmérési kohorszban az önkéntesek 31 százaléka számára a „rendezvények látogatása” volt a motiváció (mint negyedik leggyakoribb válasz), de 2009-ben már 52 százalékuk említette ezt, mint az egyik elsődleges nyereséget (sőt, ez volt a második legnépszerűbb válasz). Ez arra utal, hogy azok az önkéntesek, akiknek az önkéntesség eredeti motivációja inkább polgári, mint kulturális jellegű volt, úgy találták, hogy jobban élvezik a rendezvényprogramban való részvételt, mint ahogy azt eredetileg várták.

Az önkéntesek többsége rendkívül élvezetes és pozitív élményként jellemezte részvételüket az EKF önkéntes programjában. A felmérésre adott válaszok emellett a részvétel négy fő hatását emelték ki:

1. *Társak megismerése.* Az önkéntesek által adott visszajelzésekből egyértelműen kiderül, hogy számukra rendkívüli lehetőséget jelentett, hogy emberekkel találkozhattak és barátokat szerezhettek. Először is, az önkéntesek barátságot, bajtársiasságot és közös identitást alakítottak ki csapatként, amit értékelték és becsültek. A programban aktív önkéntesek hangsúlyozták, hogy mennyire szeretnék, ha ezek a kapcsolatok folytatódnának, akár további önkéntes tevékenység, akár társadalmi, informális kapcsolatok révén (lásd fentebb Aarhus példáját).
2. *A várossal kapcsolatos büszkeség.* Fontos motivátornak bizonyultak a látogatóktól kapott pozitív visszajelzések is, amelyek megerősítették őket abban, hogy egyre büszkébbek legyenek Liverpool városára. Az önkéntesek, amellet, hogy élvezték a világ minden tájáról érkező emberekkel való találkozást, úgy érezték, hogy aktív szerepet játszottak a város hírnevének javításában nemzeti és nemzetközi szinten. Mivel a 2007-es felmérésben a Liverpool kedvezőtlen hazai és nemzetközi hírneve miatti aggodalom jelentős tényezőként jelent meg, és sokan az EKF egyik lehetséges fő előnyeként említették Liverpool külső megítélésének javítását, e cél elérése jelentős pozitív hatást gyakorolt az önkéntesekre.
3. *Tanulás és készségek.* Több önkéntes nyilatkozott úgy, hogy sokat tanult az önkéntes munkája során. Ez különösen Liverpool városának megismeréséhez kapcsolódott, mivel az önkéntes munka során számos új élményt szereztek: új helyszínekre látogattak el, bepillanthattak középületek kulisszái mögé, vagy új művészeti formákat ismerhettek meg. Az önkéntesek közül sokan már széleskörű ismeretekkel rendelkeztek a városról, amelyeket megosztottak másokkal, de volt, aki bár itt élt, mégis számára is új ismeretekkel gazdagodott. Néhány önkéntes ugródeszkeként használta fel a tapasztalatait a további tanulás, illetve önkéntes munka megkezdéséhez. Néhány önkéntes úgy érezte, hogy javult az önélettrajza és a fizetett állás megszerzésének lehetősége, például beiratkozott tanfolyamokra.
4. *Az önbizalom fejlesztése.* A mindenki számára kézzelfogható előnyökön túl az egyes személyek számára arra is lehetőséget biztosított a programban való részvétel, hogy személyes képességeiket fejleszthessék: volt, aki kiemelte, hogy kiváló lehetőséget biztosított számára például az addig kevésbé használt idegen nyelvek gyakorlására is, hiszen számos országból érkeztek látogatók a rendezvénysorozatra, vagy akár rendezvényszervezési gyakorlat szerzésére. Ezzel összefüggésben számos önkéntes utalt arra, hogy nőtt a saját képességeibe vetett bizalma, és ez két fő tényezőnek köszönhető:

először is annak, hogy az önkénteseket olyan feladatok elvégzésére kérték fel, amelyeket korábban még soha nem próbáltak ki, másodsor pedig annak, hogy a rendezvények látogatói pozitív visszajelzéseket adtak és hálát fejeztek ki az irányukba (Garcia – Cox 2010: 17-20).

Az önkéntes motivációk és az elégedettség összefüggései – Újvidék2022

Ugyancsak részletes elemzés tárgya, ezért áttekintésünk fontos részét képezi az Újvidék2022 EKF-program, amelyet Perić-Prkosovački és szerzőtársai (2022) vizsgáltak részletesen. Kutatásukat az Újvidéki Önkéntes Szolgálat önkéntesei körében végezték, és az önkéntességgel való elégedettség és a motiváció forrásait tárták fel. Elemzésükben az elégedettség és az önkéntesek másokon való segítségére irányuló altruista késztetése között erős összefüggéseket találtak. Ez abban mutatkozott meg, hogy az Újvidéki Önkéntes Szolgálat önkéntesei nagyra értékelték az önkéntesség szociális aspektusát és a csoportba való beilleszkedést, vagyis a valahová tartozás és a kapcsolódás pszichológiai alapszükségleteinek kielégítését. Kimutatták, hogy az elégedettségi szint magasabb, ha az önkéntes jól érzi magát a többi önkéntessel való kommunikációban, ha a csoport elfogadja, és egy csapat részének érzi magát. Minél több interakcióban vesz részt egy önkéntes a csapatával, annál elégedettebb. Ennek megteremtéséhez a szervezet oldaláról

- a) szükséges és hasznos egy világosan kidolgozott önkéntes-menedzsment terv,
- b) az önkéntesek csoportos képzése. Az önkénteseknek fontos továbbá, hogy
- c) csoportjukkal együtt mozognak programról programra, és, hogy
- d) érdeklődésüknek megfelelően választanak szerepeket, és találkoznak más, hasonló érdeklődésű önkéntesekkel. Csapattá válnak, és erős kapcsolatokat alakítanak ki a csapaton belül.

A csoportos interakciót tehát fontos ösztönözni, ami elősegíti az összetartozás érzését, a társak támogatását és az érzelmi kötődést. Fontos komponense továbbá az elégedettségnek, hogy a másik két pszichológiai alapszükséglet, az autonómia (feladatok, munkakörök, tevékenységek szabad választása, személyes kontroll, döntéshozatalban való részvétel stb.) és a kompetencia (sikerélmény, fejlődés) is kielégített legyen. Az önkéntesek közötti társas kötélekek erősítésén túl alapvető a bizalom kialakítása, az együttműködés fejlesztése, a fizetett alkalmazottakkal való jó kapcsolat elősegítése, az információ megfelelő áramlása a szervezetben, az önkéntesek tájékoztatása a szervezet céljairól, feladatairól és

tevékenységeiről, valamint az önkénteseknek szóló konstruktív visszajelzések, beleértve a tárgyi jutalmakat, az okleveleket és az elismerő verbális kommunikációt.

A fentiekből láthatjuk, hogy az EKF szervezése kapcsán azonosítható jógyakorlatok, valamint a részvétel kapcsán azonosított motivációs faktorok összefüggésben állnak egymással, hiszen a jógyakorlatok (pl. közös programok szervezése, képzések, döntéshozatalban való részvételi lehetőségek stb.) alkalmazása hozzájárul a szükségletek kielégítettségéhez, ami viszont vissza is hat arra, hogy később, az önkéntesek magasabb motivációs kielégítettsége kapcsán ugyanazt a gyakorlatot jógyakorlatként azonosíthassuk. A fenti kutatási eredmények alapján a következő tizenhárom motiváció volt azonosítható:

- *Elköteleződés a kultúra és a művészetek iránt.* Számos önkéntes kiemelt érdeklődést mutat a kultúra, a művészetek és a kreativitás iránt. Az EKF-programokat úgy tekintik, mint lehetőséget arra, hogy aktívan hozzájáruljanak a kulturális sokszínűség, a kulturális örökség és a művészetek népszerűsítéséhez és ünnepléséhez közösségükben vagy régiójukban.
- *Közösségi büszkeség és identitás.* Az önkéntesek gyakran büszkék a közösségükre vagy városukra, és kötődnek hozzájuk. Az EKF-ben lehetőséget látnak arra, hogy helyi kultúrájukat és örökségüket nemzeti vagy nemzetközi szinten mutassák be és erősítsék meg.
- *Hálózatépítés és társas interakció.* Sok önkéntes nagyra értékeli az önkéntesség társas aspektusát. Egyes önkénteseket az a lehetőség motivál, hogy találkozhatnak hasonlóan gondolkodó emberekkel, művészekkel és a kultúráért rajongókkal. Az önkéntességben egy olyan lehetőséget látnak, amellyel bővíthetik társas hálózatukat a kulturális és művészeti közösségen belül, és értelmes beszélgetésekbe és együttműködésekbe bocsátkozhatnak.
- *Személyes növekedés és tanulás.* Az EKF-programokban való önkéntes munka a tanulás, személyes fejlődés és a készségek fejlesztésének meghatározó eleme lehet. Az önkéntesek lehetőséget kapnak új készségek elsajátítására, gyakorlati tapasztalatszerzésre a rendezvény szervezés terén, és kulturális ismereteik bővítésére egyaránt.
- *Polgári szerepvállalás és közösségi szolgálat.* Egyes önkénteseket a polgári kötelességtudat és a közösségük jóllétéhez való hozzájárulás vágya motivál. Úgy tekintenek az önkéntességre, mint egy cselekvési formára, mellyel visszaadhatnak valamit és pozitív hatást gyakorolhatnak a közösségük számára, jobbat tehetnek a társadalmat.
- *A sokszínűség és a befogadás előmozdítása.* Az EKF-programok gyakran hangsúlyozzák a sokszínűséget és a befogadást, és azok az önkéntesek, akik nagyra tartják ezeket az

értékeket, motiváltak a részvételre. Az önkéntességet a kulturális csere és a megértés előmozdításának eszközeként tekintik.

- *Emlékezetes élmények szerzése.* Az önkéntesek gyakran említik motivációs tényezőként azt a lehetőséget, hogy egyedülálló kulturális események és élmények részesei lehetnek. Szeretnének hozzájárulni ahhoz, hogy maradandó emlékeket, élményeket teremtsenek maguknak és másoknak.
- *Szakmai- és karrierfejlesztés.* Egyes önkéntesek az EKF-programokban lehetőséget látnak arra, hogy javítsák szakmai profiljukat, és kapcsolatépítési lehetőségekre tegyenek szert a kulturális és kreatív iparágakban.
- *A kulturális örökség megőrzése és továbbadása.* Egyes önkéntesek számára a kulturális örökség megőrzése és továbbadása a jövő nemzedékeknek erős motivációt jelent. Biztosítani akarják, hogy hagyományaik és kulturális gyakorlataik fennmaradjanak.
- *Turizmus és helyi gazdaság.* Egyes esetekben az önkénteseket az motiválja, hogy turistákat és látogatókat vonzanak a régiójukba, fellendítik a helyi gazdaságot és turizmust, miközben bemutatják a tájaik szépségét és egyediségét.
- *A céltudatosság és a kiteljesedés érzése.* Az önkéntes munka célt és beteljesülést nyújthat, lehetővé téve az egyének számára, hogy hozzájáruljanak egy értelmes üggyhöz, és pozitív hatást gyakoroljanak a társadalomra.
- *Személyes részvétel fontos projekteken.* Az önkénteseket az EKF-programon belül olyan konkrét projektek vagy események vonzhatják, amelyek megfelelnek személyes érdeklődési körüknek és szakértelmüknek.
- *Elismerés.* Az önkéntesek számára jelentős motivációt jelenthet, ha elismerik a hozzájárulásukat. A nyilvános elismerés és a kitüntetések fokozhatják motivációjukat.

AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA ÖNKÉNTESEI ÉS HATÁSUK A PROGRAMOKRA

Az eddigiekben áttekintettük a jógyakorlatokat mind az önkéntes-koordináció, mind pedig az önkéntesek motiválásának szempontjai alapján. A továbbiakban először azt vesszük sorra, hogy *milyen közös sajátosságai mutathatók ki az EKF önkénteseknek.* Ezen elemzési szempont szerint három tényezőt lehet azonosítani:

- *Inkluzivitás és sokszínűség.* A kutatók hangsúlyozták az önkéntesek sokszínű csoportja toborzásának fontosságát, ami tükrözi az EKF városok multikulturális jellegét. Az

önkéntesek a korosztály, a háttér és a képességek széles skáláját képviselhetik. Ez az inkluzivitás hozzájárul a kulturális program sokszínűségéhez és gazdagságához.

- *Ifjúsági elkötelezettség.* A fiatalok bevonása az EKF-programok önkéntes munkájába erősíti a fiatalok nagyobb mértékű elkötelezettségét a kulturális tevékenységek iránt, értékes készségeket és tapasztalatokat biztosíthat a fiatalok számára, emellett elősegítheti a művészetek és a kultúra iránti, egész életen át tartó érdeklődés kialakulását.
- *Nemzetközi perspektíva.* A nemzetközi önkéntesek bevonása új perspektívákat hozhat, és bővítheti a program kulturális horizontját. A különböző európai országokból vagy akár máshonnan érkező önkéntesek nemzetközi dimenziót adhatnak az EKF-programnak. Saját nézőpontjuk és tapasztalataik megosztásával segíthetik a kulturális cserét.

Az EKF-programok önkéntességgel foglalkozó kutatásainak (Garcia-Cox 2010, 2013; Perić-Prkosovački et al. 2022) és jelentéseinek (például Ecorys 2018; EcoC 2021) egyik fontos hozadéka annak feltárása, hogy *milyen a visszahatása a programnak, azaz milyen jellemzőkben mutathatók ki az önkéntesekre gyakorolt pozitív hatások.* E tekintetben két „általános” tényezőt lehet kimutatni a dokumentumok alapján.

- *Készségfejlesztés.* A kutatások szerint az EKF-programokban végzett önkéntes munkalehetőséget nyújt az önkéntesek számára, hogy számos készséget fejlesszenek, beleértve az eseményszervezést, a kommunikációt és az interkulturális kompetenciát. Az önkéntesek olyan készségekre és tapasztalatokra tesznek szert, amelyeket a jövőbeni kulturális projektekben is alkalmazhatnak, és a közösségen belül kiépül a kultúráért rajongók hálózata.
- *Személyes és társadalmi előnyök.* A kutatások kimutatták az önkéntesek által az EKF-programokban való részvételből származó személyes és társadalmi előnyöket, beleértve a megnövekedett társadalmi tőkét, az összetartozás érzését és a személyes elégedettséget. Végezetül azt is kimutatták az EKF-programok monitorozásával foglalkozó tanulmányok (lásd Garcia – Cox 2013; illetve Ecorys 2018; EcoC 2021), hogy az önkéntes programok és ezeken keresztül az önkéntesek is hatással voltak és vannak a kulturális fővárosokra. E tekintetben hét szempontot sikerült azonosítani.
- *Közösségi elkötelezettség.* Az önkéntesek gyakran a helyi közösségekből kerülnek ki, így szorosan kapcsolódnak a fogadó város kultúrájához és identitásához. A kutatások kiemelik, hogy a helyi közösség önkénteseinek bevonása elősegíti a felelősségvállalás érzését és a

büszkeségérzetet az EKF-program iránt. Az önkéntesekre úgy tekintenek, mint akik aktívan hozzájárulnak városuk kulturális fejlődéséhez.

- *Fokozott látogatói élmény.* Az önkéntesek a látogatók élményét növelik azáltal, hogy tájékoztatást, útmutatást és segítséget nyújtanak a rendezvények és kiállítások során. Barátságos arcokként segíthetnek a turistáknak eligazodni a városban és annak kulturális kínálatában.
- *Rendezvénytámogatás.* Az önkéntesek döntő szerepet játszanak a rendezvények és kiállítások szervezésének logisztikai vonatkozásaiban. Segíthetnek a jegyértékesítésben, a tömegkezelésben és más olyan alapvető feladatokban, amelyek biztosítják a kulturális tevékenységek zökkenőmentes működését.
- *Kulturális promóció.* Az önkéntesek kulturális nagykövetségként szolgálhatnak, segítve a város kulturális örökségének, kortárs művészetének és kreatív tehetségeinek bemutatását a helyi és nemzetközi közönségnek. Hozzájárulnak a kulturális események és kiállítások népszerűsítéséhez.
- *Közönségkapcsolatok.* Az önkéntesek kiváló szószólói lehetnek az EKF-programnak, mind a fogadó városban, mind szélesebb körben. Lelkesedésük és elkötelezettségük pozitív médiavisszhangot és közösségimédia-megjelenéseket generálhat.
- *Költséghatékonyság.* Az önkéntesek segíthetnek csökkenteni a szervezők pénzügyi terheit, miközben magas színvonalú támogatást nyújtanak.
- *Az önkéntesség hosszútávú hatásai (legacy building).* Az önkéntesek gyakran továbbra is részt vesznek a kulturális kezdeményezésekben, hozzájárulva a megnövekedett kulturális tevékenység örökségéhez. Az önkéntes munka maradandó örökséget hagyhat a fogadó városban.

Összességében az önkéntesek csoportja egyre színesebbé vált a program kezdete óta életkor, társadalmi háttér, képességek és nemzeti hovatartozás szerint, mely összhangban van az EKF-programok multikulturális jellegével. Az önkéntesek a készségeik fejlődéséről és a kapcsolataik bővüléséről számoltak be. Az önkéntesség a kulturális fővárosokra is számos pozitív hatást gyakorolt, megerősítette a helyi közösséget, elősegítve a város kulturális fejlődését, növelve az EKF-programok költséghatékonyságát, illetve az önkéntesek az EKF-program lezárulta után is tevékenyen hozzájárulnak a városok kulturális fejlődéséhez.

ÖSSZEGZÉS

Az önkéntesség döntő szerepet játszik az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) programok sikeres megvalósításában. E programok célja a kulturális sokszínűség, a kreativitás és a társadalmi kohézió előmozdítása Európában, és az önkéntesek nélkülözhetetlenek e célok elérésében. Az önkéntesek helyi ismereteket, lelkesedést és közösségi érzést visznek ezekbe az eseményekbe, miközben segítenek a kulturális sokszínűség, a befogadás és a kreativitás előmozdításában. Közreműködésük nemcsak az EKF-program javát szolgálja, hanem a fogadó városra és annak lakóira is pozitív és tartós hatást gyakorol. Sok önkéntes még jóval azután is aktívan részt vett a kulturális kezdeményezésekben, hogy városuk EKF-éve véget ért. Az EKF-programokban való önkéntes munka tapasztalatai hozzájárultak a személyes és közösségi fejlődéshez, és úgy tekintettek rá, mint a társadalmi kötelek erősítésének és a kulturális megértés előmozdításának módjára (Garcia – Cox 2010; 2013; Ecorys 2018; EcoC 2021).

Az évek során az EKF-programok az önkéntesek toborzásával, képzésével és megtartásával kapcsolatos kihívásokkal szembesültek. Egyes városok új megközelítésekkel kísérleteztek, például önkéntesek bevonásával a kurátori döntésekbe vagy digitális platformok használatával az önkéntes erőfeszítések koordinálására. Az önkéntesek sokféleségére helyezték a hangsúlyt, és arra törekedtek, hogy az önkéntesek bázisa tükrözze az EKF-városok multikulturális és többgenerációs jellegét. Az önkéntes programokra jellemző legfontosabb jógyakorlatok a rugalmasság, a sokszínűség, az önkéntesek megfelelő képzése, elismerése és megbecsülése, a hatékony kommunikáció, a technológiai eszközök megfelelő használata és a hagyatékkervezés (Garcia – Cox 2010, 2013; Polat 2011; Fox – Rampton 2015; Németh 2016; Ecorys 2018; Tommarchi et al. 2018).

Az EKF önkéntes programokban való részvétel legfontosabb motivációs tényezőiként említhetők a kultúra, a művészetek iránti fogékonyság, a városhoz vagy a közösséghez tartozás, kötődés érzésének kifejezése, a kulturális örökségre való büszkeség és annak mások felé való megmutatásának vágya, a polgári kötelességtudat megvalósítása, valamint a tevékenység által a város kulturális életére, turizmusára és gazdasági fejlődésére gyakorolt pozitív hatás. Fontos szerepet tölthetnek be ugyanakkor az énközpontúbb motívumok is, mint a saját képességek fejlesztésének, karrierlehetőségek bővítésének igénye, a személyes érdeklődési körüknek megfelelő tevékenységben való aktív részvétel lehetősége, a társas kapcsolatok, hálózatok bővítésének, mélyítésének igénye, az értelmesség érzésének

megtapasztalása, vagy akár az elismerések is. Fontos észlelt előny tehát az ehhez hasonló kulturális programsorozatoknál, hogy önkéntesként a személy aktívan, a folyamatokat alakító módon vehetett részt a programokban, nem csak nézőként, ugyanakkor számos önkéntes az önkéntes tevékenységein kívül is aktív résztvevője volt az EKF-programnak, együtt éltek az eseményekkel (Kővári – Raffay-Danyi 2022; Garcia – Cox 2010; Perić-Prkosovački et al. 2022). Összességében, az önkéntes programok sikeres megvalósítása az EKF-kezdeményezésekben a legjobb gyakorlatok betartásán múlik. A tanulmányunkban is felsorolt jógyakorlatok betartásával az EKF-programok maximalizálhatják az önkéntesség hatását, önkéntesek sokszínű csoportjait képesek bevonni, pozitív és gazdagító élményt nyújthatnak minden résztvevő számára, végső soron hozzájárulva a kulturális ünnepek sikeréhez és örökségéhez. A bemutatott példák rávilágítanak az EKF-programok által az önkéntesek hatékony bevonása érdekében alkalmazott változatos és innovatív megközelítésekre. Hangsúlyozzák a személyre szabott képzés, a közösség bevonása, a befogadás és az önkéntesek bevonása révén a maradandó örökség megteremtésének fontosságát. Ezek a bevált gyakorlatok inspirációként szolgálhatnak a jövőbeli EKF-programok számára, amelyek az önkéntesek kulturális ünnepekhez való hozzájárulásának maximalizálására törekcsenek.

IRODALOM

- Aquilino, Lucia – Armenski, Tanja – Wise, Nicholas (2019): Assessing the competitiveness of Matera and the Basilicata Region (Italy) ahead of the 2019 European Capital of Culture. *Tourism and Hospitality Research*, 19(4) pp. 503-517. DOI:10.1177/1467358418787360
- Deery, Margaret – Jago, Leo – Aquilino, Lucia – Armenski, Tanja – Wise, Nicholas (2019): Assessing the competitiveness of Matera and the Basilicata Region (Italy) ahead of the 2019 European Capital of Culture. *Tourism and Hospitality Research*, 19(4) pp. 503-517. DOI:10.1177/1467358418787360
- Gomes, Pedro – Librero-Cano, Alejandro (2018): Evaluating three decades of the European Capital of Culture programme: a difference-in-differences approach. *Journal of Cultural Economics*, 42(1) pp. 18-19. DOI: 10.1007/s10824-016-9281-x
- European Capital of Culture (2021): *Compendium of recommendations from ex post evaluations of European Capitals of Culture 2007-2019*. Brussels: European Commission.
<https://culture.ec.europa.eu/document/compendium-of-recommendations-from-ex-post-evaluations-of-european-capitals-of-culture-2007-2019> Letöltve: 2023.11.12.
- Ecorys European Commission (2018): *Ex-post Evaluation of the 2017 European Capitals of Culture. Final Report*. Brussels: European Commission Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. <https://culturenext.eu/wp-content/uploads/2021/11/ECOC-2017-Evaluation-report-for-EC.pdf> Letöltve: 2023.11.12.

- Fox, Tim – Rampton, James (2015): *Ex-post Evaluation of the 2014 European Capitals of Culture. Final Report. A study prepared for the European Commission by Ecorys and the Centre for Strategy and Evaluation Services. Brussels: European Commission.*
https://culture.ec.europa.eu/sites/default/files/files/ecoc-2014-report_en.pdf Letöltve: 2023.11.12.
- Fox, Tim – Rampton, James (2017): *Ex-post Evaluation of the 2016 European Capitals of Culture. Final Report. A study prepared for the European Commission by Ecorys and the Centre for Strategy and Evaluation Services. Brussels: European Commission.*
- Garcia, Beatriz – Cox, Tamsin (2010): *Volunteering for Culture: exploring the impact of being an 08 Volunteer.* Liverpool: University of Liverpool.
- Fredline, Liz (2012): Rethinking social impacts of tourism research: A new research agenda. *Tourism Management*, 33(1) pp. 64-73. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.01.026>
- Garcia, Beatriz – Cox, Tamsin (2013): *European Capitals of Culture. Success Strategies and Long Term Effects.* European Parliament, Directorate General For Internal Policies Policy Department B: Structural And Cohesion Policies. Culture And Education.
[https://livrepository.liverpool.ac.uk/3002251/1/Garcia\(2013\)ECoCSuccess+LongTermEffects.pdf](https://livrepository.liverpool.ac.uk/3002251/1/Garcia(2013)ECoCSuccess+LongTermEffects.pdf)
Letöltve: 2023.11.12.
- Handy, Femida – Brodeur, Nadine – Cnaan, Ram A. (2006): Summer on the island: Episodic volunteering. *Voluntary Action*, 7(1), 31-42.
- Handy, Femida – Cnaan, Ram A. – Hustinx, Lesley – Kang, Chulhee – Brudney, Jeffrey L. – Haski-Leventhal, Debbie – Holmes, Kirsten – Meijs, Lucas C. – Pessi, Anne Birgitta – Ranade, Bhagyashree – Yamauchi, Naoto – Zrinscak, Sinisa (2010): A cross-cultural examination of student volunteering: Is it all about résumé building? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 39(3), pp. 498-523.
DOI: <https://doi.org/10.1177/0899764009344353>
- Hersberger-Langloh, Sophie E. – Von Schnurbein, Georg – Kang, Chul Hee – Almog-Bar, Michal – García-Colín, Jacqueline Butcher – García, Marta Rey (2022): For the love of art? Episodic volunteering at cultural events. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(3) pp. 428-442. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00392-0>
- Hudec, Oto – Džupka Peter (2016): Culture-led regeneration through the young generation: Košice as the European Capital of Culture. *European Urban and Regional Studies*, 23(3) pp. 531-538.
DOI: 10.1177/0969776414528724
- Kóvári Edit – Raffay-Danyi Ágnes (2022): Can festivals bring social change in an ECoC city? Emotional intelligence and willingness to volunteer among university students. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 14(3) pp. 279-295. DOI: 10.1080/19407963.2022.2087663
- Németh Ágnes (2016): European capitals of culture—Digging deeper into the governance of the mega-event. *Territory, Politics, Governance*, 4(1) pp. 52-74.
DOI: <https://doi.org/10.1080/21622671.2014.992804>
- Perić-Prkosovački, Bojana – Brkić-Jovanović, Nina – Čubra, Biljana (2022): The volunteer satisfaction index: A validation study in the cultural context of the two European titles—Youth 2019 and culture 2021, Novi Sad, Serbia. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(3), pp. 334-346. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-020-00309-3>
- Polat, Naci (2011): Istanbul, Pecs and Essen (Ruhr region): European Capitals of Culture 2010 and possible effects on regional development. A comparative analysis. *Human Resources: The Main Factor of Regional Development*, 5, pp. 212-218.

Tommarchi, Enrico – Hansen, Louise Ejgod – Bianchini, Franco (2018): Problematizing the question of participation in Capitals of Culture. *Participations – Journal of Audience and Reception Studies*, 15(2) pp. 154-169.

<https://www.participations.org/volume-15-issue-2/> Letöltve: 2023.11.12.